

УДК: 37.09:376.364-3

Леся Прохоренко,

доктор психологічних наук, професор

e-mail: lesya-prohor@ukr.net

orcid.org/0000-0001-5037-0550

Lesia Prokhorenko,

Doctor of Psychology Sciences, professor,

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна

вул. М. Берлінського 9, м. Київ, 04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National
Academy

of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Steet M. Berlinskoho 9, Kyiv, 04060, Ukraine

Віра Стойка, директор «Інклюзивно-ресурсного центру»

Солотвинської селищної ради

Vira Stoyka,

Director of the Inclusive Resource Center of the Solotvy Township Тячівський район

Закарпатська область

сmt. Солотвино, вул. Емінеску, 5, 90575, Україна

e-mail: vira_stoyka@ukr.net

Council of the Tyachiv District of the Transcarpathian Region, Ukraine

Eminescu street, 5, Tyachiv district, Zakarpattia region

Василь Йовдій, Голова Солотвинської селищної ради,

Vasyl Yovdii, Head of Solotvyno city council

e-mail: solotvino.rada@gmail.com

смт. Солотвино, вул. Харківська, 1, Тячівського району, Закарпатської області,
90575, Україна

Solotvyno Township, Tyachiv District of the Transcarpathian Region

Ukraine, Harkivska, street, 1, Tyachiv district, Zakarpattia region

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

INCLUSIVE RESOURCE CENTERS IN THE CONDITIONS OF WAR: SPECIAL ISSUES OF THE EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано основні проблеми в освіті осіб з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах воєнного стану. Проаналізовано підходи доступності і дитиноцентризму, які є ключовими у моделі освіти України, що передбачають такі характеристики якості, як рівний доступ до навчання, ефективний навчальний процес, безпечне і здорове навчальне середовище; участь усіх учасників навчального процесу у шкільному менеджменті; багаторівнева громадська взаємодія тощо.

Зазначено, що рівноправний доступ до якісної освіти, у тому числі осіб з особливими потребами, є міжнародною програмою, в якій запропоновано п'ять вимірів освітньої якості: ефективність, продуктивність, рівність і відповідність (вимогам учнів, їх сімей і вимогам суспільства). В Україні на цьому шляху здійснено чимало змін як на рівні законодавства, так і на рівні практики: внесені зміни в основні Закони України про розвиток і впровадження інклюзивної освіти; створені умови для навчання дітей і молоді з особливими освітніми потребами на базі багатьох дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, розвинуто мережу інклюзивно-ресурсних центрів, які визначають для осіб з особливими потребами індивідуальний освітній вектор в умовах інклюзивного освітнього середовища тощо.

Обґрунтовано сучасний практичний досвід функціонування ІРЦ в умовах війни, що зумовлює потребу у проведенні емпіричних розвідок, узагальненні результатів, а також визначенні тих умов діяльності ІРЦ, дефіцит яких негативно впливає на весь процес супроводження осіб з особливими потребами. Зокрема, йдеться про: розроблення інноваційних підходів до системного кваліфікованого супроводу та надання психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг особам з особливими освітніми потребами в умовах війни та повоєнного відродження; удосконалення нормативно-правового, методичного, кадрового забезпечення інклюзивно-ресурсних центрів; оновлення психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг у територіальних громадах, які є необхідними для дітей з особливими освітніми потребами та їх сімей, у тому числі внутрішньо переміщених.

Окреслено коло проблемних питань, які потребують вирішення, зокрема, брак ресурсів, досвіду, розуміння основних переваг нової філософії освіти; створення адекватних умов для дітей з різними рівнями освітніх труднощів у навчанні (в тому числі для осіб з різних національних меншин та обдарованих).

Ключові слова: освіта, інклюзивно-ресурсні центри, комплексна допомога, особливі освітні потреби, інклюзія.

Abstract. The article theoretically substantiates the main problems in the education of persons with special educational needs (SEN) in the conditions of martial law. The approaches of accessibility and child-centeredness, which are key in the education model of Ukraine, are analyzed, which provide for such quality characteristics as equal access to education, an effective educational process, a safe and healthy educational environment; participation of all participants in the educational process in school management; multi-level public interaction, etc.

It is noted that equal access to quality education, including for persons with special needs, is an international program in which five dimensions of educational quality are proposed: efficiency, productivity, equality, and compliance (to the requirements of students, their families and the requirements of society). In Ukraine, along this path, many changes have been made both at the level of legislation and at the level of practice: changes have been made to the main Laws of Ukraine on the development and implementation of inclusive education; conditions have been created for the education of children and youth with special educational needs on the basis of many preschool, general education and higher educational

institutions, a network of inclusive resource centers has been developed, which define an individual educational vector for people with special needs in the conditions of an inclusive educational environment, etc.

The modern practical experience of the operation of the IRC in wartime conditions is substantiated, which leads to the need for conducting empirical investigations, generalizing the results, as well as determining those conditions of the IRC's activity, the deficiency of which negatively affects the entire process of accompanying persons with special needs. In particular, it is about: development of innovative approaches to systematic qualified support and provision of psychological-pedagogical and correctional-developmental services to persons with special educational needs in the conditions of war and post-war revival; improvement of normative and legal, methodical, personnel support of inclusive resource centers; renewal of psychological-pedagogical and correctional-developmental services in territorial communities, which are necessary for children with special educational needs and their families, including internally displaced persons.

The circle of problematic issues that need to be resolved is outlined, in particular, the lack of resources, experience, understanding of the main advantages of the new philosophy of education; creation of adequate conditions for children with various levels of educational difficulties in learning (including persons from various national minorities and gifted).

Keywords: education, inclusive resource centers, comprehensive assistance, special educational needs, inclusion.

Актуальність дослідження. Однією з актуальних проблем, в умовах війни є відсутність системного психолого-педагогічного супроводу щодо психологічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами та їхніх родин. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Діти, які вимушені бути переміщеними із зони активних бойових дій, стикаються з проблемою соціальної адаптації, перебуваючи в нових соціальних умовах.

Оскільки ці діти мають обмежені можливості швидко реагувати та обробляти інформацію з навколишнього середовища, важливо

запроваджувати у навчальний процес кроки підтримки, які допоможуть мінімізувати наслідки психологічної травми. Зокрема визначення освітньої траєкторії, у тому числі, забезпечення можливості навчання в онлайн форматі за місцем проживання або тимчасового перебування, надання їм необхідної психологічної та корекційно-розвивальної допомоги, що покладається на команду фахівців інклюзивно ресурсних центрів й передбачає розроблення стратегій надання психологічної допомоги дітям з особливими потребами та їхнім родинам.

Чимало досліджень і практичних напрацювань присвячено психолого-педагогічному супроводу дітей з особливими потребами та їх родин в умовах кризових викликів (К. Бабак, Н. Бабкіна, Н. Гончарук, Т. Калініна, А. Капська, В. Кобильченко, І. Пеша, Л. Прохоренко, Г. Соколова, О. Токарь та ін.); створенню спеціального корекційно-розвивального середовища для дітей з особливими потребами (Н. Баташева, К. Довгопола, О. Василькова, М. Гринчук, І. Йокубаускайте, Т. Костенко, О. Мамічева, О. Мозолюк-Коновалова, О. Орлов, І. Родигіна, А. Савицький, К. Тороп та ін.); забезпечення варіативності здобуття базової або повної загальної середньої освіти в умовах криз (В. Засенко, Є. Клопота, О. Романенко, Г. Соколова, А. Шевцов, Н. Ярмола та ін.).

Розроблено моделі дистанційного навчання таких осіб в умовах війни, які дають змогу працювати в укритті з усім класом під керівництвом вчителя, який, в свою чергу, може стати спікером для батьків у допомозі оволодіння методами засвоєння навчальних знань.

Здійснюється і чимало заходів щодо підготовки фахівців до надання психологічної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими потребами: проводяться спеціальні семінари і групи супервізійного супроводу для психологів, соціальних педагогів та представників інших суміжних професій; розробляються і розповсюджуються (переважно через

соціальні мережі) методичні матеріали інформативного і просвітницького характеру та ін.

Втім, на сьогодні є обмаль досліджень щодо навчання, виховання та соціалізації дітей з особливими потребами в умовах війни, напрацювань щодо форм і методів підтримки внутрішньо переміщених осіб, практичного досвіду щодо розроблення сучасних технологій реабілітаційно-психолого-педагогічного супроводу осіб, які перебувають в умовах воєнного стану на базі закладів інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ).

Метою є теоретичний аналіз напрямів діяльності інклюзивно-ресурсних центрів на етапі реформування освітньої системи України в умовах війни.

Результати. Розвиток та інтеграція України у європейську спільноту значною мірою відбивається на формуванні освіти, зокрема ця проблематика відноситься і до реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на доступну якісну освіту.

Інновації в галузі спеціальної освіти зумовили реорганізацію системи психолого-медико-педагогічних консультацій та започаткування (з 2018 року) діяльності мережі нових для нашої країни установ – Інклюзивно-ресурсних центрів, які розглядають як першу ланку на шляху здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами (ООП).

Відповідно до Положення «Інклюзивно-ресурсний центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання

психолого-педагогічних, корекційно-розвивальних послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

У 2021 році до нормативно-правових актів щодо діяльності інклюзивно-ресурсних центрів унесено зміни до Положення про ІРЦ щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2021 р. №765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами»). На виконання цієї постанови розроблено рівні підтримки в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти, де запропоновано підхід, спрямований на забезпечення індивідуальних потреб і можливостей кожного з учасників освітнього процесу (зокрема, дітей з ООП, представників етнічних меншин). Своєю чергою це передбачає виділення фінансування на доплату педагогічним працівникам, створення посади асистента вчителя, проведення додаткових занять зі спеціалістами (наприклад, із психологом чи логопедом), закупівлю спеціальних засобів корекції тощо.

У зв'язку із введенням воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 Міністерство освіти і науки України у доповненні до листа Міністерства освіти і науки України № 1/33-71-22 від 06.03.2022 р. надає додаткові роз'яснення та рекомендації щодо організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами, які переїхали на тимчасове проживання до інших регіонів України: Лист Міністерства освіти і науки України №1/3710-22 від 28.03.2022 року «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану».

Згідно цього документу, з метою збереження кадрового потенціалу фахівців ІРЦ по всій території України рекомендовано місцевим управлінням (відділам) освіти використовувати ресурс педагогічних працівників ІРЦ та забезпечити умови для їх роботи й можливості особам з ООП отримання кваліфікованої підтримки та допомоги (у межах можливостей закладу).

До нових завдань ІРЦ, які працюють в умовах війни, віднесено: проведення комплексної оцінки та здійснення системного кваліфікованого психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП, які вимушено змінили місце проживання (перебування) та були зараховані в інклюзивні класи (групи) або здобувають освіту з використанням технологій дистанційного навчання; надання інформаційної підтримки батькам дітей з ООП щодо закладів, у яких дитина може продовжувати навчання та отримувати інші додаткові послуги. Психолого-педагогічний супровід передбачає систему заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку.

Положенням про інклюзивно-ресурсні центри щодо розширення кола завдань на період дії воєнного стану також передбачено створення умов для психологічної підтримки дітей, які переживають психологічну травму.

Фахівці інклюзивно ресурсних центрів відзначають, що найрозповсюдженішими симптомами, які з'являються у дітей з ООП в умовах війни є: порушення сну; труднощі сепарації (страх розлуки з батьками); зниження когнітивних функцій; порушення поведінки; дезадаптація; депресія; підвищення рівня тривожності, панічні напади та ін.

Таким дітям, важко зрозуміти, що з ними сталося, що, насамперед, пов'язано, з їхніми особливими потребами та потребою в соціальній, фізіологічній, психологічній підтримці. Адже, дитина не в змозі повністю

усвідомити зміст того, що відбувається, вона просто запам'ятовує ситуацію, свої переживання в цю мить. Її сприйняття дійсності стає хаотичним, безладним, втрачається відчуття безпеки тощо.

Водночас, варто нагадати, що й діти переселенців чи мешканців прикордонних територій, які психологічно перебувають у страшній дійсності і переживають ситуацію війни як небезпечну та непередбачувану, звертаються за допомогою в ІРЦ. Фахівцям консультантам інклюзивно-ресурсних центрів доводиться працювати зі страхами, стресами, почуттям невпевненості, агресивністю, зниженням активності у дітей, з батьками, які не бачать виходу з проблемної ситуації. Тому одним із завдань в діяльності ІРЦ, яке постає на сьогодні, це розроблення системи підтримки таких дітей і їхніх родин щодо актуалізації внутрішніх ресурсів, задля подолання негативних наслідків важких подій. Адже, вчасно надана психологічна допомога є одним із чинників профілактики посттравматичних розладів.

Важливим завданням інклюзивно-ресурсних центрів в умовах війни є й визначення особливих освітніх потреб у дітей та надання закладам і батькам рекомендацій, які допоможуть таким дітям реалізувати право на доступну та якісну освіту, у тих формах, які найдоступніші та найбільше комфортні для них.

З цією метою, в сучасних обставинах, працівниками ресурсного центру визначаються можливості дистанційного навчання дітей з ООП, здійснюється орієнтування на різні засоби цифрових додатків, різні місця перебування, керівництво вчителя, який, в свою чергу, є спікером для батьків у допомозі оволодіння методами засвоєння навчальних знань.

Корекційно-розвивальні послуги входять до складу основних напрямів діяльності ТРЦ й містять заходи із супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямовані на

корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

На період дії воєнного стану фахівці ІРЦ надають додаткові корекційно-розвивальні послуги всім дітям з ООП, зокрема й дистанційно. Крім того, сприяють спрощенню процедури подання документів для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, а також створенню належних умов в ІРЦ для осіб, які супроводжують групи внутрішньо-переміщених і потребують також додаткової підтримки.

Важливим результатом діяльності інклюзивно-ресурсних центрів є налагодження міжвідомчої координації із профільними управліннями, департаментами та громадськими організаціями, які займаються розв'язанням різних проблем дітей з особливими освітніми потребами. В межах своєї компетентності ІРЦ надає пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами до органів управління освітою тощо.

Варто відзначити просвітницьку роботу, яка реалізується у взаємодії із засобами масової інформації через оприлюднення позитивного досвіду інклюзивно-ресурсних центрів, висвітлення корекційно-розвивальних заходів з дітьми з особливими освітніми потребами.

На особливу увагу заслуговує те, що інклюзивно-ресурсний центр забезпечує інформаційно координаційний супровід педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів із питань організації інклюзивного навчання і консультативно-психологічну допомогу батькам.

У цьому контексті, ІРЦ, відповідно до покладених на нього завдань, здійснює підвищення професійної компетентності педагогічних працівників закладів освіти щодо інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації та проведення тренінгів, семінарів, вебінарів, на яких піднімаються питання щодо

проведення комплексної оцінки для визначення особливих освітніх потреб дитини та надання їм психолого-педагогічної допомоги; методичної допомоги та консультацій педагогам, батькам або законним представникам дітей з ООП щодо особливостей організації психолого-педагогічної та корекційно-розвивальних занять; консультування батьків (законних представників дітей з ООП) щодо мережі закладів дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної освіти тощо.

Підсумовуючи все вищесказане, можна стверджувати, що інклюзивно-ресурсний центр, незважаючи на нещодавню історію впровадження в український освітній ринок, має надзвичайну популярність і затребуваність й є компетентним посередником між усіма зацікавленими особами процесу надання освіти дитині з особливими потребами в оптимальній формі.

З огляду на майбутнє, у нормативно-правових документах України визначено основні перспективи розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах повоєнного відродження. Передбачається:

- орієнтація в організації інклюзивного та спеціального навчання на позитивний досвід європейських країн з урахуванням принципів, підходів, інструментарію і практики ЄС;

- відновлення й розбудова мережі ІРЦ, пансіонів/інтернатів при закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), спеціальних ЗЗСО, закладів освіти з інклюзивними класами/групами;

- формування безпечного, дитиноцентричного освітнього середовища з урахуванням принципів безбар'єрності й доступності освіти на рівні міжнародних стандартів, яке здатне забезпечити надання освітніх та інших послуг на високому рівні особам з ООП, незалежно від місця розташування ІРЦ чи закладу освіти;

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти та фахівців ІРЦ, що забезпечить якісне навчання дітей з ООП в інклюзивних класах/групах закладів освіти, спеціальних закладах освіти;

- створення системи психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, які мають психологічну травму внаслідок військових дій;

- впровадження нових підходів до організації навчання дітей з ООП із метою їх соціалізації та надання можливості реалізувати себе в суспільстві й інше.

Відтак, ефективність діяльності ІРЦ значною мірою залежить не лише від знань, умінь і бажання фахівців допомогти дитині з особливими потребами, а й від того, наскільки правильною і чіткою буде модель організації роботи інклюзивно-ресурсного центру в цілому.

Втім, на сьогодні, актуальними проблемами, пов'язаними з розширенням діяльності ІРЦ в умовах війни є створення належних умов діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, визначення сфер діяльності команди психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує надання психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг особам з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю й ін.

Зокрема, це:

- оновлення нормативно-правового регулювання сфери освіти осіб з особливими потребами в Україні з урахуванням європейських стандартів та міжнародного досвіду прогресивної нормативно-правової бази

- розроблення нових підходів до надання послуг для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх потреб і можливостей за місцем їх перебування на базі інклюзивно-ресурсних центрів;

- внесення змін до порядку функціонування інклюзивно-ресурсних центрів, у т. ч. можливості забезпечення дистанційного й очно-дистанційного супроводу осіб з особливими потребами, створення

рекомендації щодо визначення ефективності проведення комплексної оцінки розвитку осіб з особливими потребами у філіях ІРЦ в міських, селищних та сільських територіальних громадах;

- забезпечення роботи інклюзивно-ресурсних центрів та надання ними послуг відповідно до нових викликів, забезпечення якісного психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими освітніми потребами;

- розв'язання проблеми зростання чисельності дітей, які дістали поранення, психологічні травми, стали жертвами насильства або його свідками і потребують підтримки в освітньому процесі, що передбачає розроблення навчально-методичної літератури з питань психологічної підтримки постраждалих дітей;

- забезпечення під час підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників ІРЦ формування компетентностей щодо роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, та тих, які отримали травматичний досвід унаслідок воєнних дій;

- забезпечення функціонування міждисциплінарного командного підходу та надання інтегрованих послуг особам з ООП в умовах війни та повоєнного відродження (зокрема, перегляд команди необхідних фахівців у ІРЦ, які надають послуги з проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особам з особливими освітніми потребами);

- підготовка фахівців консультантів до роботи з дітьми з ООП в селищних громадах тощо.

Відтак, розв'язання означених проблем залежить від спільних дій управлінців, науковців і практиків, перед якими постає ціле коло питань, що потребують вирішення у найближчий час (підготовка концептуальних, методичних, експертно-аналітичних, прогностичних матеріалів, проектів законодавчих і нормативних актів та ін.), аби розпочате реформування мало позитивні результати.

Висновки. Організація надання ефективної допомоги дітям з особливими освітніми потребами в межах територіальної громади залежить від об'єднання зусиль інклюзивно-ресурсних центрів і органів влади, закладів (установ) освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, які надають освітні, соціальні та медичні послуги, а також громадськості.

Перспективним напрямом дослідження у даному контексті є моніторинг міжнародного та вітчизняного досвіду організації системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни та повоєнну добу, а також визначення нових компетенцій фахівців інклюзивно-ресурсних центрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 15.03.2022 року №2126-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#n2>

2. Калінін В. С. (2017). Інклюзивно-ресурсний центр як засіб інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в регулярний освітній простір. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*, Вип. 80 (1), 150-153. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_80\(1\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_80(1)_32)

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 16.12.2009р. № 1767-VI. 06.07.2016. www.zakon1.rada.gov.ua.

4. Лист МОН № 1/3710-22 від 28.03.2022 «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими потребами у період воєнного стану». <https://drive.google.com/file/d/15JpIFmG9Eoui6khWCgM9UvxxvqJAHI6xi/view>

5. Лист МОН № 1/3725-22 від 29.03.2022 «Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-v-pochatkovij-shkoli-v-umovah-voyennogo-chasu>

6. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. А.Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

7. Постанова КМ України «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр № 493 від 29 квітня 2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text>

8. Прохоренко, Л. І., & Орлов, О. В. (2021). Діти з особливими потребами в умовах кризових викликів: навчання і супровід. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-17-11>

9. Прохоренко, Л. І., & Ярмола Н.А. (2021). Діти з особливими освітніми потребами — рівні серед рівних. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2), 1-9. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-3-4>

REFERENCES

1. Закон України від 15.03.2022 року №2126-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#n2>

2. Kalinin V. S. (2017). Inkliuzivno-resursnyi tsentr yak zasib intehratsii ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy v rehuliarnyi osvithniy prostir. Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnogo universytetu]. *Pedahohichni nauky*, Vyp. 80 (1), 150-153. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_80\(1\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_80(1)_32)

3. Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu vid 16.12.2009r. No 1767-VI. 06.07.2016. www.zakon1.rada.gov.ua.

4. Lyst MON № 1/3710-22 від 28.03.2022 «Pro robotu inkliuzivno-resursnykh tsentriv ta orhanizatsiiu osvithnoho protsesu dlia osib z osoblyvymy potrebamy u period voiennoho стану». <https://drive.google.com/file/d/15JpIFmG9Eoui6khWCgM9UvxxvqJAHl6xi/view>

5. Lyst MON № 1/3725-22 від 29.03.2022 «Pro orhanizatsiiu osvithnoho protsesu v pochatkovii shkoli v umovakh voiennoho стану». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvithnogo-procesu-v-pochatkovij-shkoli-v-umovah-voyennogo-chasu>

6. Orhanizatsiino-metodychni zasady diialnosti inkliuzivno-resursnykh tsentriv: navchalno-metodychni posibnyk / za zah. red. M. A. Poroshenko ta in. Kyiv, 2018. 252 s.

7. Постанова КМ України «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр № 493 від 29 квітня 2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text>

8. Prokhorenko, L. I., & Orlov, O. V. (2021). Dity z osoblyvymy potrebamy v umovakh kryzovykh vyklykiv: navchannia i suprovid. Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, 3(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-17-11>

9. Prokhorenko, L. I., & Yarmola N.A. (2021). Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy — rivni sered rivnykh. Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, 3(2), 1-9. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-3-4>